
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

В. І. Труба

кандидат юридичних наук, професор,
декан економіко-правового факультету
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Законодавство України перманентно зазнає змін в частині правової регламентації змісту суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників сімейних правовідносин, їх суб'єктного складу, що потребує наукового осмислення і обґрунтування класифікації сімейних правовідносин. Значення класифікації сімейних правовідносин полягає не лише в їх теоретичному осмисленні, а й в тому, що вона дозволяє детальніше, глибше вивчити об'єкт дослідження, виділити спільне та відмінні особливості, взаємозв'язок спільного і окремого в системі. Втім, це характерно для будь-якої класифікації явищ. Закінчене пояснення теорії самостійності сімейного права як галузі права можливе лише за умови формування сталої класифікації (системи) сімейних правовідносин, які її складають.

Класифікація сімейних правовідносин ґрунтується як на потенціалі накопиченого досвіду в загальній теорії права, філософії права, так і на знаннях приватно-правових галузей правознавства — цивільного та сімейного права.

Ми виходимо з того, що клас — це конструкція, типи (види) — його опис, звідси — сімейне право — це клас, самостійна конструкція, самостійна галузь права, а види сімейних правовідносин — це те, що його формує, пояснює і відрізняє від інших правових відносин.

З врахуванням загальних тенденцій вітчизняного і зарубіжного права можна виділити:

— шлюбні правовідносини (правові відносини із: зареєстрованого шлюбу; зареєстрованого шлюбу+шлюбного договору; проживання однією сім'єю жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою; зареєстрованого партнерства);

— правовідносини між батьками і дітьми (правові відносини між: повнолітніми батьками і дітьми; неповнолітніми батьками і дітьми; батьками, які проживають спільно з дитиною; батьками, які проживають окремо від дитини);

— правовідносини між дитиною і сім'єю, до якої вона влаштована (правові відносини із опіки та піклування та їх різновидів (опіка та піклування; дитячий будинок сімейного типу; прийомна сім'я; патронат; усиновлення);

— правовідносини між іншими членами сім'ї (правові відносини між родичами по висхідній; родичами по низхідній; мачухою, вітчимою і дитиною);

— аліментні правовідносини (правові відносини між: подружжям з утримання у шлюбі; колишнім подружжям

з утримання; жінкою та чоловіком, які не перебувають у шлюбі між собою; батьками і дітьми; повнолітніми дітьми і батьками; іншими родичами; мачухою (вітчимом) і дітьми; фактичним вихователем і вихованцем).

Зауважимо, що сімейною в повному розумінні можна назвати лише групу правовідносин членів сім'ї. Відносини, які виникають за межами сім'ї, сімейними можна вважати лише умовно.

За твердженням О. Л. Субботіна, якщо класифікація створюється не для робочих, допоміжних цілей, а становить ядро дослідження в тій чи іншій сфері знання, то головним завданням тут є отримання природної класифікації. В цьому випадку природна класифікація зазвичай завершує собою цілий ряд класифікаційних спроб, створення класифікацій, які більш-менш до неї наближаються. Тому закономірно постає питання про критерії природності класифікації, про ті її аспекти, які можуть засвідчити, що ми маємо справу саме з природною класифікацією. Цитуючи науковців, предметом досліджень яких були проблеми класифікації та логіки системи, О. Л. Субботін зазначає, що найбільш досконалою класифікацією можна вважати таку, де всі властивості об'єктів визначаються їх становищем в системі, і чим ближче класифікація стоїть до такого ідеалу, тим вона менш штучна. Природну класифікацію відрізняє те, що щодо об'єктів її груп можна висловити більше число загальних положень, ніж щодо будь-якого іншого угруповання цих об'єктів. Водночас автор не погоджується з критерієм природності класифікації, висловленим В. Увеллом, який виокремив такий критерій природності класифікації як те, що в ній зберігається колишня впорядкованість об'єктів при змі-

ні класифікаційних ознак (Субботин А. Л. Классификация. – М. : ИФ РАН, 2001. – С. 37–38).

На нашу ж думку, природність класифікації сімейних правовідносин полягає саме у тому, що при зміні, набутті певних ознак, характеристик елементів одного виду сімейних правовідносин, при трансформації одного виду сімейних правовідносин в інший, упорядкованість у системі залишається сталою.

Наведемо приклад. Ми цілком обґрунтовано включили у такий вид сімейних правовідносин, як шлюбні правовідносини, правові відносини із зареєстрованого шлюбу і проживання однією сім'єю жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою. За правовими наслідками, закладеними у нормах сімейного законодавства, легальний (правовий) статус наведених форм сім'ї не має значення, а їх об'єднання в один вид правовідносин має прогностичну мету — стабільність сімейних правовідносин, передбачуваність наслідків їх припинення.

Наведена нами класифікація сімейних правовідносин певним чином уніфікує відповідні суспільні відносини, виступає критерієм їх оцінки, теоретичною проблемою, вирішення якої має практичне застосування.